

Ο Σωκράτης πίνει το κώνειο στη φυλακή, ενώ οι μαθητές του γύρω του βρίσκονται σε απόγνωση (Ζακ Λουί Νταβίντ, 1787, ελαιογραφία, Μητροπολιτικό Μουσείο Νέας Υόρκης).

Οι νόμοι επισκέπτονται τον Σωκράτη στη φυλακή

A. Κείμενο

Στο έργο του *Κρίτων* ο Πλάτων παρουσιάζει τα επιχειρήματα που προέβαλε ο Σωκράτης αποκρούοντας τις προτάσεις των φίλων του να δραπετεύσει πριν από την εκτέλεση της θανατικής ποινής που του επιβλήθηκε από το δικαστήριο της Ηλιαίας (399 π.Χ.). Η κατηγορία που οδήγησε τον Σωκράτη στην καταδίκη ήταν ότι πίστευε σε άλλους θεούς από εκείνους που τιμούσε η πόλη του και ότι διέφθειρε τους νέους. Η δικαιολόγηση της άρνησής του να δραπετεύσει ήταν δύσκολη, καθώς οι φίλοι του υποστήριζαν ότι η δραπέτευσή του δε θα αποτελούσε αδικία αλλά θεραπεία μιας αδικίας. Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο Σωκράτης παρουσιάζει τους νόμους προσωποποιημένους να του υποβάλλουν ερωτήματα σχετικά με τις συνέπειες μιας ενδεχόμενης δραπέτευσής του.

Εἰ μέλλουσιν ἡμῖν ἐνθένδε εἶτε ἀποδιδράσκειν, εἴθ' ὅπως δεῖ ὀνομάσαι τοῦτο, ἐλθόντες οἱ νόμοι καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπιστάντες ἔροιντο· Εἶπέ μοι, ὦ Σώκρατες, τί ἐν νῶ ἔχεις ποιεῖν; Ἄλλο τι ἢ τοῦτα τῷ ἔργῳ ᾧ ἐπιχειρεῖς διανοῆ τούς τε νόμους ἡμᾶς ἀπολέσαι καὶ σύμπασαν τὴν πόλιν τὸ σὸν μέρος; Ἡ δοκεῖ σοι οἷόν τε εἶτι ἐκείνην τὴν πόλιν εἶναι καὶ μὴ ἀνατετράφθαι, ἐν ἧ ^{Αριστολογικό} ~~ἂν~~ αἰ γενόμεναι δίκαι μηδὲν ^{ισχύω-} ~~ισχύω-~~ ^{σιν} ἀλλὰ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἄκυροί τε ^{Δυνητικό} γίνωνται καὶ διαφθείρονται; Τί ἐροῦμεν, ὦ Κρίτων, πρὸς ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα; Πολλὰ γὰρ ^{ἂν} ~~ἂν~~ ^{τις} ~~τις~~ ἔχοι, ἄλλως τε καὶ ῥήτωρ, εἰπεῖν ὑπὲρ τούτου τοῦ νόμου ἀπολλυμένου ὅς τὰς δίκας τὰς δικασθείσας προστάττει κυρίας εἶναι. Ἡ ἐροῦμεν πρὸς αὐτούς ὅτι «Ἡδίκη γὰρ ἡμᾶς ἡ πόλις καὶ οὐκ ὀρθῶς τὴν δίκην ἔκριεν;» Ταῦτα ἢ τί ἐροῦμεν;

Πλάτων, *Κρίτων* 50a-c

ΕΝΟΤΗΤΑ 9η

Εἰ μέλλουσιν ἡμῖν ἐνθένδε εἶτε ἀποδιδράσκειν, εἴθ' ὅπως δεῖ ὀνομάσαι τοῦτο, ἐλθόντες οἱ νόμοι καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπιστάντες ἔροιντο· Εἶπέ μοι, ὦ Σώκρατες, τί ἐν νῶ ἔχεις ποιεῖν; Ἄλλο τι ἢ τούτῳ τῷ ἔργῳ ᾧ ἐπιχειρεῖς διανοῆ τούς τε νόμους ἡμᾶς ἀπολέσαι καὶ σύμπασαν τὴν πόλιν τὸ σὸν μέρος; Ἦ δοκεῖ σοι οἷόν τε ἔτι ἐκείνην τὴν πόλιν εἶναι καὶ μὴ ἀνατετραφῆαι, ἐν ἣ ἂν αἱ γενόμεναι δίκαι μηδὲν ἰσχύωσιν ἀλλὰ ὑπὸ ἰδιωτῶν ἄκυροί τε γίνωνται καὶ διαφθείρωνται; Τί ἐροῦμεν, ὦ Κρίτων, πρὸς ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα; Πολλὰ γὰρ ἂν τις ἔχοι, ἄλλως τε καὶ ῥήτωρ, εἰπεῖν ὑπὲρ τούτου τοῦ νόμου ἀπολλυμένου ὃς τὰς δίκας τὰς δικασθείσας προστάττει κυρίας εἶναι. Ἦ ἐροῦμεν πρὸς

αὐτοὺς ὅτι «Ἡδίκηει γὰρ ἡμᾶς ἡ πόλις καὶ οὐκ ὀρθῶς τὴν
δίκην ἔκριεν;» Ταῦτα ἦ τί ἐροῦμεν;

B. ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

<p>Εἰ μέλλουσιν ἡμῖν ἐνθένδε εἶτε ἀποδιδράσκειν, εἴθ' ὅπως δεῖ ὀνομάσαι τοῦτο, ἐλθόντες οἱ νόμοι καὶ τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπιστάντες ἔροιντο· Εἰπέ μοι, ὦ Σώκρατες, τὶ ἐν νῷ ἔχεις ποιεῖν; Ἄλλο τι ἢ τούτῳ τῷ ἔργῳ ὃ ἐπιχειρεῖς διανοῆ ἀπολέσαι τούς τε νόμους ἡμᾶς καὶ σύμπασαν τὴν πόλιν τὸ σὸν μέρος; Ἦ δοκεῖ σοι οἷόν τε [εἶναι] εἶναι ἔτι ἐκείνην τὴν πόλιν καὶ μὴ ἀνατετράφθαι, ἐν ἧ αἰ γενόμεναι δίκαι</p>	<p>Ἄν, ἐνὼ πρόκειται εμεῖς ἀπὸ ἐδῶ εἶτε νὰ δραπετεύσουμε, εἶτε ὅπως πρέπει νὰ ονομάσουμε αὐτό, ὅταν ἐρθοῦν οἱ νόμοι καὶ οἱ δημόσιες ἀρχές καὶ σταθοῦν μπροστὰ μας, μάς ρωτήσουν· Πες μας, Σωκράτη, τι ἔχεις στο νου σου νὰ κάνεις; Κάτι ἄλλο ἢ με αὐτὴν τὴν πράξη ποῦ ἐπιχειρεῖς σκέφτεσαι νὰ καταστρέψεις καὶ ἐμᾶς τοὺς νόμους καὶ ὅλη (ἀνεξαιρέτως) τὴν πόλη ὅσο ἐξαρτάται ἀπὸ σένα; Ἦ σου φαίνεται ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχει ἀκόμη ἐκείνη ἡ πόλη καὶ νὰ μὴν ἔχει καταλυθεῖ, στὴν ὁποία οἱ δικαστικὲς ἀποφάσεις</p>
---	---

<p>μηδὲν ἄν ἰσχύωσιν ἀλλὰ ἄκυροί τε γίνωνται ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν καὶ διαφθείρωνται; Τί ἐροῦμεν, ὦ Κρίτων, πρὸς ταῦτα καὶ ἄλλα τοιαῦτα; Πολλὰ γὰρ ἄν τις ἔχοι εἰπεῖν, ἄλλως τε καὶ ῥήτωρ, ὑπὲρ τούτου τοῦ νόμου ἀπολλυμένου ὅς προστάττει τὰς δίκας τὰς δικασθείσας κυρίας εἶναι. Ἦ ἐροῦμεν πρὸς αὐτοὺς ὅτι «Ἡδίκη γὰρ ἡμᾶς ἡ πόλις καὶ οὐκ ἔκρινε ὀρθῶς τὴν δίκην;» Ταῦτα ἢ τι ἐροῦμεν;</p>	<p>καθόλου δεν ἰσχύουν, ἀλλὰ καὶ ακυρώνονται ἀπὸ τους ἀπλοὺς πολίτες καὶ καταργούνται; Τι θα πούμε, Κρίτωνα, σ' αὐτά καὶ σ' ἄλλα παρόμοια; Γιατί πολλά θα μπορούσε κανεὶς να πει, καὶ μάλιστα ῥήτορας, γι' αὐτὸν το νόμο που κινδυνεύει να καταλυθεῖ ο οποίος προστάζει οι δικαστικές αποφάσεις να ἰσχύουν. Ἦ θα πούμε σ' αὐτοὺς ὅτι«Μας ἀδικούσε βέβαια ἡ πόλις καὶ δεν ἔκρινε δίκαια τὴ δίκη;» Αὐτά ἢ κάτι (ἄλλο) θα πούμε;</p>
--	--

Γλωσσικά σχόλια

μέλλουσιν (μτχ. ενεστ.) ἡμῖν ἀποδιδράσκω ἐνθένδε τὸ κοινὸν τῆς πόλεως ἐπιστάντες (μτχ. αορ. β' ρ. ἐφίσταμαι) εἰ... ἔροινο (γ' πληθ. ευκτ. αορ. β' ρ. ἐρωτάω, -ῶ) ἐν νῶ (δοτ. εν. ουσ. ὁ νοῦς) διανοέομαι, διανοοῦμαι ἀπολέσαι (απαρ. αορ. ρ. ἀπόλλυμι) ὁ σύμπαρ, ἡ σύμπαρσα, τὸ σύμπαρ τὸ σὸν μέρος οἶόν τ' [εἶναι] (απαρ. απρὸσ. ἐκφρασης) εἶναι ἔτι ἀνατετράφθαι (απαρ. παρακ. ρ. ἀνατρέπομαι) αἱ γινόμεναι δίκαι ἰσχύω ὁ ἰδιώτης γίγνομαι ἄκυρος διαφθείρομαι	ενώ πρόκειται, ενώ σκοπεύουμε δραπετεύω (πβ. ν.ε.: απόδραση) από εδώ το σύνολο των πολιτών, οι δημόσιες αρχές σταθούν μπροστά μας και (πβ. ν.ε.: επιστάτης, επιστασία) αν ρωτήσουν στον νου (σου) σκέφτομαι (πβ. ν.ε.: διάνοια, διανοητής) να καταστρέψεις (πβ. ν.ε.: απώλεια) όλος (ανεξαιρέτως) όσο εξαρτάται από εσένα, όσο περνάει από το χέρι σου ότι είναι δυνατόν να υπάρξει ακόμα, πια να μην έχει καταλυθεί οι δικαστικές αποφάσεις ισχύω, έχω δύναμη (πβ. ν.ε.: ισχυρός, ανίσχυρος) ο ανειδίκευτος, ο μη επαίτων, ο απλός πολίτης ακυρώνομαι, χάνω την ισχύ μου καταστρέφομαι, αφανίζομαι, (εδώ) καταργούμαι (πβ. ν.ε.: διαφθορά)
τί ἐροῦμεν; (ορ. μέλλ. ρ. λέγω) ἔχω + ἀπαρέμφατο ἂν τις ἔχοι εἰπεῖν ἄλλως τε καὶ ἀπολλυμένου (μτχ. ενεστ. ρ. ἀπόλλυμαι) τάς δίκας τάς δικασθείσας κύριός εἰμι	τι θα πούμε; μπορώ να θα μπορούσε κανείς να πει και μάλιστα, και ιδιαίτερα που κινδυνεύει να χαθεί, να καταλυθεί (πβ. το απολωλός πρό- βατο) τις δικαστικές αποφάσεις ισχύω, είμαι έγκυρος

Ερμηνευτικά σχόλια

ἐκεῖνην τὴν πόλιν εἶναι... ἄκυροί τε γίνονται καὶ διαφθείρονται:: Ο Σωκράτης επισημαίνει στον Κρίτωνα πόσο σημαντικό είναι για την ύπαρξη μιας πολιτείας να γίνονται σεβαστές οι δικαστικές αποφάσεις. Η σημασία που αποδίδεται στη δικαστική εξουσία είναι διαχρονική. Στις μέρες μας, μάλιστα, στα δημοκρατικά πολιτεύματα η ανεξαρτησία και η απρόσκοπτη λειτουργία της Δικαιοσύνης θεωρούνται εγγύηση για τον σεβασμό των δικαιωμάτων του πολίτη και χαρακτηριστικά της πραγματικής δημοκρατίας.

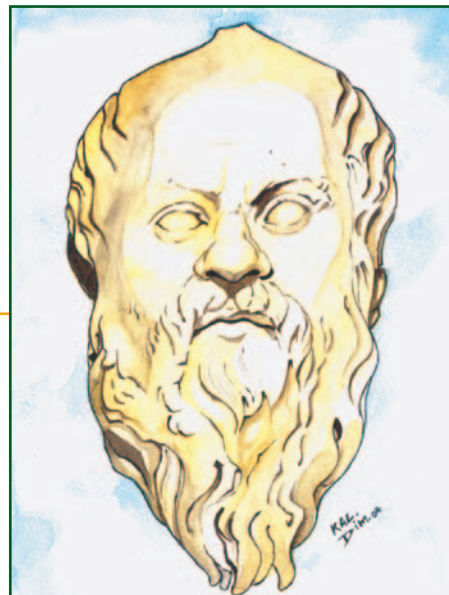
ὑπὸ ἰδιωτῶν: Ἰδιώτης χαρακτηρίζεται ο ανειδίκευτος, ο απλός πολίτης. Αντιδιαστέλλεται προς πρόσωπα τα οποία κατέχουν δημόσια αξιώματα (στρατηγός, ἄρχων), έχουν μια επαγγελματική ιδιότητα (χειροτέχνης, ἰατρός) ή μια ειδικότερη ενασχόληση (φιλόσοφος).

ἄλλως τε και ῥήτωρ: Όταν ένας πολίτης πρότεινε την τροποποίηση, την αντικατάσταση ή και την κατάργηση ενός νόμου, η Εκκλησία του Δήμου όριζε συνηγόρους ῥήτορες, για να υπερασπίσουν τον νόμο αυτό. Η διαδικασία της κρίσης του νόμου λάμβανε χώρα ενώπιον του δικαστηρίου της Ηλιαίας. Εκθέτονταν τα επιχειρήματα υπέρ και κατά του νόμου και κατόπιν λαμβανόταν η σχετική απόφαση.

Ερωτήσεις

1. Ποια συνέπεια θα έχει, σύμφωνα με τα λεγόμενα των νόμων, η απόδραση του Σωκράτη από τη φυλακή; Ποια είναι, σύμφωνα με το κείμενο, η απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβίωση και τη διασφάλιση της σταθερότητας της πολιτείας;
2. Πώς εξηγείτε την άρνηση του Σωκράτη να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία που του δίνουν οι φίλοι του να αποδράσει; Πώς θα τον χαρακτηρίζατε ως πολίτη και ως δάσκαλο;
3. Σε αρκετές περιπτώσεις ένας πολίτης ή μια κατηγορία πολιτών ενός σύγχρονου δημοκρατικού κράτους θεωρούν ότι θίγονται τα συμφέροντά τους από μια νομοθετική ρύθμιση. Ποια, κατά τη γνώμη σας, πρέπει να είναι η στάση τους;

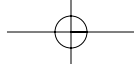
Αναπαράσταση ρωμαϊκού αντιγράφου προτομής του Σωκράτη (4ος αι. π.Χ., Μουσείο Βατικανού)

Β. Λεξιλογικά – Ετυμολογικά

1. Να συμπληρώσετε τα κενά του παρακάτω πίνακα αναλύοντας τις σύνθετες λέξεις του κειμένου της Ενότητας στα συνθετικά μέρη τους:

σύνθετη λέξη	α' συνθετικό	β' συνθετικό
ἀπόλλυμι	ἀπό	ἄλλυμι
διαφθείρω	διά	φθείρω
ἐφίστημι	ἐπί	ἵστημι
προστάτω	πρὸς	τάττω
σύμπας	σύν	πᾶς

Όλες οι απαντήσεις των ασκήσεων μπορούν:
 α) **Να εξαλειφθούν** κάνοντας δεξί κλικ και διαγραφή.
 β) **Να επανέλθουν** κάνοντας αριστερό κλικ στην αναίρεση (το μπλε βελάκι στην επάνωγραμμή εργαλείων).

2. Να συμπληρώσετε τα κενά του παρακάτω πίνακα σχηματίζοντας σύνθετες λέξεις της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

α' συνθετικό	β' συνθετικό	σύνθετη λέξη	
παρά	+	νόμος	(επίθ.) <u>παράνομος</u>
ἐπί	+	κοινός	(επίθ.) <u>ἐπίκοινος</u>
μήτηρ	+	πόλις	(ουσ.) <u>μητρόπολις</u>
κώμη	+	πόλις	(ουσ.) <u>κωμόπολις</u>
ἄ-	+	πόλις	(επίθ.) <u>ἄπολις</u>
ὑπό	+	δίκη	(επίθ.) <u>ὑπόδικος</u>
ἀνά	+	κρίνω	(ρῆμα) <u>ἀνακρίνω</u>
εὖ	+	νοῦς	(επίθ.) <u>εὖνους</u>
μετά	+	ἔχω	(επίθ.) <u>μέτοχος</u>

3. Χρησιμοποιώντας ως α' συνθετικό τις προθέσεις ἀνά, ἀπό, ἐξ, ἐπί, μετά, περί, σὺν και ὑπὲρ και ως β' συνθετικό το ρῆμα ἔχω να σχηματίσετε σύνθετα ρήματα, ουσιαστικά και επίθετα της α.ε., όπου είναι δυνατόν:

πρόθεση	ρῆμα	ουσιαστικό	επίθετο
περί	περιέχω	περιοχή	περιεκτικός
ἀνά	ἀνέχω	ἀνοχή	ἀνεκτικός
ἀπό	ἀπέχω	ἀποχή	-----
ἐξ	ἐξέχω	ἐξοχή	ἔξοχος
ἐπί	ἐπέχω	ἐποχή	ἔποχος
μετά	μετέχω	μετοχή	μέτοχος
σὺν	συνέχω	συνοχή	συνεκτικός
ὑπὲρ	ὑπερέχω	ὑπεροχή	ὑπέροχος

4. α. Χρησιμοποιώντας το ρ. γίγνομαι ως β' συνθετικό και ως α' συνθετικό κλιτή ή άκλιτη λέξη, να σχηματίσετε όσο περισσότερες σύνθετες λέξεις της α.ε. μπορείτε σύμφωνα με το παράδειγμα: εὖ + γίγνομαι > εὐγενής.

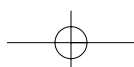
β. Να κατατάξετε τις -ομόρριζες του ρήματος γίγνομαι- λέξεις γεννήτωρ, γέννα, γενναῖος, γονεύς, γένεσις, γένος, γόνιμος, γονικός, γνήσιος, γέννημα στον κατάλληλο πίνακα:

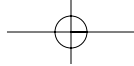
ἐνέργεια ή κατάσταση
ή γέννα
ή γένεσις

πρόσωπο που ενεργεί
ὁ γεννήτωρ
ὁ γονεύς

αποτέλεσμα ἐνέργειας
τὸ γένος
τὸ γέννημα

ἐπίθετα
γενναῖος
γόνιμος
γονικός
γνήσιος

Γ. Σύνταξη

1. Τα είδη του μορίου ἄν

Α. Υποθετικό

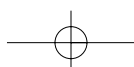
- α. Βρίσκεται στην **αρχή** της πρότασης στην οποία ανήκει (δευτερεύουσα υποθετική).
 β. Συντάσσεται με **υποτακτική**.
 γ. Δέχεται **άρνηση μή**.
 δ. Μεταφράζεται στη ν.ε. με τον υποθετικό σύνδεσμο «αν».
 π.χ. Ἄν ἐμὲ ἀποκτείνητε, οὐκ ἐμὲ βλάψετε, ἀλλ' ὑμᾶς αὐτούς.

Β. Αοριστολογικό

- α. Είναι πάντοτε η **δεύτερη λέξη** της πρότασης στην οποία ανήκει· η πρώτη είναι αναφορική αντωνυμία, αναφορικό επίρρημα, χρονικός ή τελικός σύνδεσμος.
 β. Συντάσσεται με **υποτακτική**.
 γ. Δέχεται **άρνηση μή**.
 δ. Στη ν.ε. **δε μεταφράζεται** ή αποδίδεται με: «**τυχόν**», «**ίσως**», «**-δήποτε**».
 π.χ. Ἄκουσον, ὡς ἂν μάθῃς (= Ἄκουσε, για να καταλάβεις ίσως).

Γ. Δυνητικό

- α. Δέχεται **άρνηση οὐ(κ)**.
 β. Συντάσσεται με:
 i) **ευκτική** (πλην μέλλοντα). Η **δυνητική ευκτική** δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρόν και στο μέλλον. Αποδίδεται με: θα + παρατατικό, θα μπορούσα να + ρήμα.
 π.χ. Ἐπι δὲ τί ἂν τοῖς τοιούτοις ἄχθοισθε (= γιατί θα δυσανασχετούσατε);
 ii) **οριστική** (μόνο ιστορικών χρόνων). Η **δυνητική οριστική** δηλώνει κάτι το δυνατό στο παρελθόν ή κάτι αντίθετο του πραγματικού. Αποδίδεται με: θα + παρατατικό ή υπερσυντέλικο.
 π.χ. Ἐβουλόμην ἂν πολλῶν ἔνεκεν Μειδίαν ζῆν [= θα επιθυμούσα για πολλούς λόγους να ζούσε ο Μειδίας (αλλά δε ζει)].
 iii) **απαρέμφατο** ή **μετοχή** (πλην μέλλοντα). **Δυνητικό απαρέμφατο** ή **μετοχή** συναντάμε στον πλάγιο λόγο και προέρχονται από δυνητική ευκτική ή δυνητική οριστική του ευθέος λόγου· συνήθως αποτελούν απόδοση εξαρτημένου υποθετικού λόγου.
 π.χ. Δοκεῖ μοι τις οὐκ ἂν ἀμαρτεῖν (= οὐκ ἂν ἀμάρτοι, δε θα έσφαλλε) εἰπὼν ὅτι νυνὶ κρίνεται μὲν Ἀριστογείτων, δοκιμάζεσθε δὲ καὶ κινδυνεύεθ' ὑμεῖς περὶ δόξης.
 Δοκεῖ μοι συγγνώμην ἂν ἔχειν ἡμᾶς (= ἂν εἴχομεν, θα συγχωρούσαμε), εἰ ἑωρῶμεν σφῆζόμενα τῆ πόλει τὰ ὑπὸ τούτων δημευόμενα.

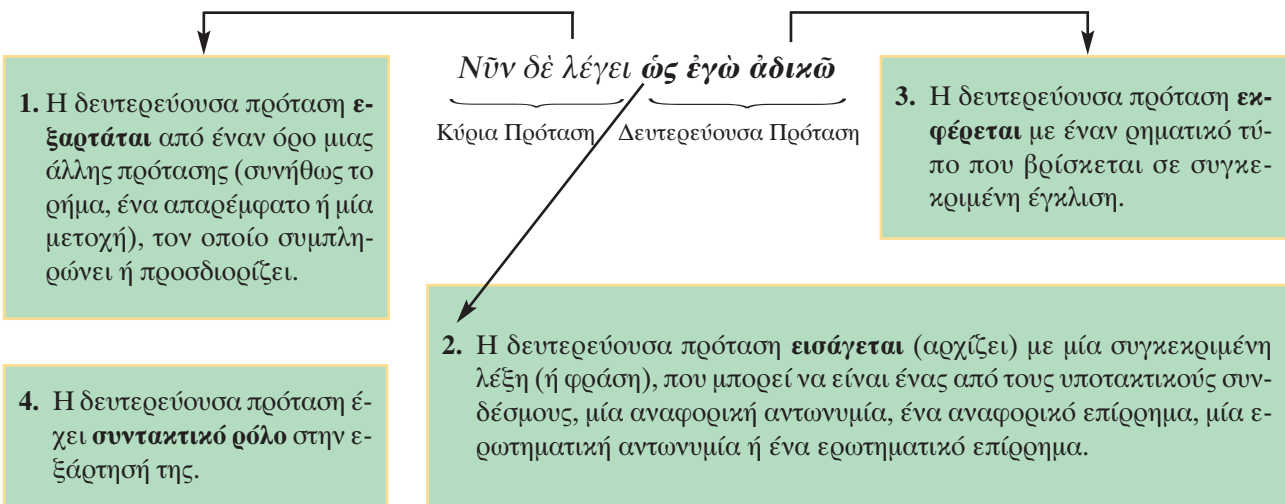
► Παρατηρήσεις

- ♦ Οι χρονικοί σύνδεσμοι *ὅταν*, *ὁπότε*, *ἐπειδὴν* και *ἐπὶ* προήλθαν από ενσωμάτωση του αοριστολογικού ἄν στους συνδέσμους *ὅτε*, *ὁπότε*, *ἐπειδὴ* και *ἐπεί* αντίστοιχα.
- ♦ Το υποθετικό ἄν προέρχεται από την ένωση του υποθετικού συνδέσμου *εἰ* με το αοριστολογικό ἄν (*εἰ ἄν* → ἄν).

2. Οι δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε.

Όπως ήδη γνωρίζετε από τη Β' Γυμνασίου –και από τη ν.ε.– σε μία περίοδο ή ημιπερίοδο υπάρχουν προτάσεις **κύριες** και **δευτερεύουσες**. Κύριες είναι αυτές που **μπορούν να σταθούν μόνες τους στον λόγο**, ενώ οι δευτερεύουσες **εξαρτώνται πάντα** από άλλες προτάσεις (κύριες ή δευτερεύουσες). **Σε κάθε περίοδο ή ημιπερίοδο πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει τουλάχιστον μία κύρια πρόταση.**

α. Ο χαρακτηρισμός των δευτερευουσών προτάσεων

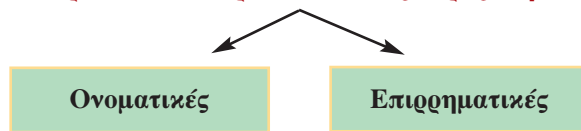

Για να χαρακτηρίσουμε με ολοκληρωμένο τρόπο μια δευτερεύουσα πρόταση, πρέπει να αναφερθούμε σε όλα τα παραπάνω στοιχεία, δηλαδή να δηλώσουμε από πού **εξαρτάται**, πώς **εισάγεται**, πώς **εκφέρεται** και ποιος είναι ο **συντακτικός ρόλος** της.

π.χ. *Οἱ στρατιῶται λέγουσιν ὅτι Κῦρος τέθνηκε*: Στη φράση αυτή υπάρχουν δύο προτάσεις, μία κύρια (*Οἱ στρατιῶται λέγουσιν*) με ρήμα το *λέγουσιν* (εξάρτηση) και μία δευτερεύουσα ειδική (*ὅτι Κῦρος τέθνηκε*), η οποία εισάγεται με τον ειδικό σύνδεσμο *ὅτι*, εκφέρεται με οριστική (*τέθνηκε*) και λειτουργεί ως αντικείμενο στο ρήμα εξάρτησης *λέγουσιν*.

β. Διάκριση δευτερευουσών προτάσεων ως προς τη συντακτική θέση

- Αφού θυμηθείτε την ανάλογη διάκριση στη ν.ε., να απαριθμήσετε τις δευτερεύουσες προτάσεις που έχετε διδαχθεί στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας και να τις διακρίνετε σε ονοματικές και επιρρηματικές.

γ. Οι ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις της α.ε.

Ονομάζονται έτσι όσες λειτουργούν συντακτικά σαν ονόματα, δηλαδή έχουν συντακτική θέση την οποία μπορεί να καταλάβει ένα όνομα. Πιο συγκεκριμένα, οι ονοματικές δευτερεύουσες προτάσεις μπορεί να λειτουργούν ως:

Αντικείμενο σε προσωπικά ρήματα,

π.χ. Λέγω **ὅτι** *πολλαὶ καὶ καλαὶ ἐλπίδες ἡμῖν εἰσι σωτηρίας.*

Υποκείμενο σε απρόσωπα ρήματα ή σε απρόσωπες εκφράσεις,

π.χ. Φόβος ἐστὶ **μὴ** ἠττηθῶμεν.

Επεξήγηση, κυρίως σε ουδέτερο δεικτικής αντωνυμίας που προηγείται,

π.χ. Τοῦτο ὑμᾶς δεῖ μαθεῖν, **ὅτι** τὸ συνέχον τὴν δημοκρατίαν ὄρκος ἐστίν.

Εἶδη ονοματικῶν δευτερευουσῶν προτάσεων τῆς α.ε.

Οι ονοματικές προτάσεις διακρίνονται σε τέσσερα είδη:

1. Ειδικές

Εισάγονται με τους ειδικούς συνδέσμους *ὅτι* (όταν το περιεχόμενό τους είναι αντικειμενικό, πραγματικό) ή *ὡς* (όταν το περιεχόμενό τους είναι υποκειμενικό ή ψευδές).

π.χ. Οἱ Ἀσσύριοι ἴσασιν (= γνωρίζουν) *ὅτι* (= ὅτι πράγματι) *ἵπικὸν στράτευμα ἐν νυκτὶ ταραχῶδές ἐστι καὶ δύσχρηστον.*

Πειρῶνται πείθειν ὑμᾶς ὡς (= ὅτι τάχα) *δυνατὸς εἰμι.*

Εξαρτώνται από ρήματα που σημαίνουν: λέω (λεκτικά), γνωρίζω (γνωστικά), αισθάνομαι (αισθητικά), δείχνω (δείξεως) κ.ά.

Εκφέρονται με οριστική, δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και με ευκτική (συνήθως όταν εξαρτώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου) η οποία ονομάζεται **ευκτική του πλαγίου λόγου**.

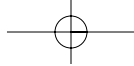
π.χ. *Καὶ κατηγοροῦσι αὐτοῦ ὡς πολλὰς ἀρχὰς ἤρξεν* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Δηλὸν ἐστὶν ὅτι οὐκ ἂν προὔλεγεν, εἰ μὴ ἀληθεύσειν (= ὅτι θα βγει αληθινός) *ἐπίστευε* (δυν. οριστική, αντίθετο του πραγματικού).

Ὅτι βούλοισθε ἂν τὴν ἀρχήν, ἣν πρότερον ἐκέκτησθε, ἀναλαβεῖν πάντες ἐπιστάμεθα (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Σχεδὸν ἐγίνωσκον ὅτι εἶη που πλησίον τὸ στράτευμα τῶν πολεμίων (ευκτική πλαγίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

2. Ενδοιαστικές

Εισάγονται με τους ενδοιαστικούς συνδέσμους *μή* (= μήπως), όταν δηλώνεται φόβος μήπως συμβεί κάτι ανεπιθύμητο, και *μή οὐ* (= μήπως δεν), όταν δηλώνεται φόβος μήπως δε συμβεί κάτι επιθυμητό.

π.χ. Ὅκνῶ (= φοβάμαι) *μή μάταιος ἡμῖν ἡ στρατεία γένηται.*

Δέδοικα μή οὐκ ἔχω ταύτην τὴν σοφίαν.

Εξαρθώνται από ρήματα που δείχνουν φόβο, δισταγμό ή μέριμνα.

Εκφέρονται με: υποτακτική (κυρίως), με οριστική και με ευκτική του πлагίου λόγου (συνήθως όταν εξαρθώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου).

π.χ. Φοβοῦμαι *μή ἠττηθῶμεν* (υποτακτική, ενδεχόμενος φόβος).

Νῦν δὲ φοβούμεθα μή ἀμφοτέρων ἅμα ἡμαρτήκαμεν (= μήπως έχουμε αποτύχει και στα δύο), (οριστική, γιατί ο φόβος είναι πραγματικός).

Οἱ δὲ πολέμοι δέισαντες (= επειδή φοβήθηκαν) *μή ἀλοῖεν* (= συλληφθούν) *ἐτρόποντο* (ευκτική πлагίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

3. Πλάγιες ερωτηματικές

Είναι, κυρίως, ερωτήσεις που μας μεταφέρονται σε **πλάγιο λόγο**. Διακρίνονται σε **ολικής άγνοιας**, στις οποίες η απάντηση είναι «ναι» ή «όχι» και **μερικής άγνοιας**, με τις οποίες ζητάει κανείς μια ειδικότερη λεπτομέρεια (π.χ. ποιος, πού, γιατί, πόσο).

Εισάγονται με ερωτηματικές και αναφορικές αντωνυμίες και με τα αντίστοιχα επιρρηματα, όταν είναι μερικής άγνοιας, και με το ερωτηματικό μόριο *εἰ*, όταν είναι ολικής άγνοιας.

π.χ. Ἐπισκεψώμεθα (= ας εξετάσουμε) *εἰ ὁ ἄριστος εὐδαιμονέστατος καὶ ὁ κάκιστος ἀθλιώτατός ἐστιν* (πλ. ερωτηματική πρόταση ολικής άγνοιας, εισαγωγή με το ερωτηματικό μόριο *εἰ*).

Σκέψασθε πῶς ἐπὶ τῶν προγόνων ταῦτα εἶχε (πλ. ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας, εισαγωγή με το ερωτηματικό επίρρημα *πῶς*).

Ἐπιμηθεὺς ἠπόρει ὄ,τι χρήσαιτο (= δεν ήξερε τι να κάνει, πλ. ερωτηματική πρόταση μερικής άγνοιας, εισαγωγή με την αναφορική αντωνυμία *ὄ,τι*).

Εξαρθώνται από ρήματα που σημαίνουν: ρωτώ, απορώ, γνωρίζω, ερευνώ, εξετάζω, δείχνω, φροντίζω, προσπαθώ, λέω, δηλώνω κ.ά.

Εκφέρονται με: οριστική, υποτακτική (απορηματική*), δυνητική οριστική, δυνητική ευκτική και με ευκτική του πлагίου λόγου (συνήθως όταν εξαρθώνται από ρήματα ιστορικού χρόνου).

π.χ. Ἀπορῶ *εἰ διδακτόν ἐστιν ἡ ἀρετή* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

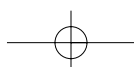
Οὐκ ἔχω ὄ,τι ἀποκρίνωμαι (υποτακτική που δηλώνει απορία).

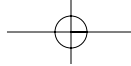
Ἦρνοντο εἰ τύχοιεν ἂν (= ρώτησαν αν θα μπορούσαν να κάνουν) *εἰρήνης* (δυν. ευκτική, περιεχόμενο δυνατό στο παρόν και στο μέλλον).

Ἐπει δὲ ἦν πρὸς τοῖς ἀγγέλοις, ἀνηρώτα τί βούλοιντο (ευκτική πлагίου λόγου, εξάρτηση από ιστορικό χρόνο).

* **Θυμηθείτε:** απορηματική είναι η υποτακτική που χρησιμοποιείται κυρίως σε ερωτηματικές προτάσεις, πλάγιες ή ευθείες, και δηλώνει απορία· μεταφράζεται: **να + ρήμα**.

π.χ. *Οὐκ ἔχω ὄ,τι ἀποκρίνωμαι* (= Δεν ξέρω τι να απαντήσω).

4. Ονοματικές αναφορικές

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται οι αναφορικές προτάσεις που χρησιμοποιούνται στη θέση ουσιαστικού, επιθέτου ή αντωνυμίας και λειτουργούν ως υποκείμενο, αντικείμενο, κατηγορούμενο ή ονοματικός προσδιορισμός (ομοιόπτωτος ή ετερόπτωτος).

π.χ. *Κῦρος δὲ ἔχων οὖς εἴρηκα, ὠριμῶτο ἀπὸ Σάρδεων* (η αναφορική πρόταση *οὖς εἴρηκα* είναι αντικείμενο στη μετοχή *ἔχων* της κύριας πρότασης).

Ἔστι δίκης ὀφθαλμός, ὃς τὰ πάνθ' ὄρα (η αναφορική πρόταση *ὃς τὰ πάνθ' ὄρα* λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός στο υποκείμενο της κύριας πρότασης *ὀφθαλμός*).

Εισάγονται με αναφορικές αντωνυμίες.

Εκφέρονται με οριστική, υποτακτική, δυνητική οριστική και δυνητική ευκτική.

π.χ. *Οὗτός ἐστιν ὃς ἀπέκτεινε τοὺς στρατηγούς* (οριστική, πραγματικό περιεχόμενο).

Εἰς καλὸν ἡμῖν ἄνυτος ὃδε παρεκαθέζετο, ᾧ μεταδώμεν τῆς ζητήσεως (= πάνω στην ώρα ήρθε και κάθισε κοντά μας αυτός εδώ ο Άνυτος, τον οποίο ας κάνουμε σύντροφο στην αναζήτησή μας) (υποτακτική που δηλώνει προτροπή).

Προυφάνης (= φανερώθηκες) δὲ φιλάτην ἔχων πρόσοψιν, ἧς ἐγὼ οὐδ' ἂν ἐν κακοῖς λαθοίμην (= ούτε στις συμφορές δε θα μπορούσα να ξεχάσω).

Ἦλθε τὸ ναυτικὸν τὸ τῶν βαρβάρων, ὃ τίς οὐκ ἂν ἰδὼν ἐφοβήθη; (δυν. οριστική, περιεχόμενο αντίθετο του πραγματικού).

Ασκήσεις

Κάνοντας διπλό αριστερό κλικ στο **ανοίγει η σημείωση.**
Κάνοντας αριστερό κλικ στη διαγραφή X **κλείνει η σημείωση.**

1. Στο κείμενο της Ενότητας να επισημάνετε τα μόρια **ἂν** και να αναγνωρίσετε το είδος τους.

2. Στις παρακάτω περιόδους να επισημάνετε τα μόρια **ἂν** και να αναγνωρίσετε το είδος τους:

α. *Ἠρώτησε ποῦ ἂν ἴδοι* Πρόξενον.

β. *Τὰς ἀρετὰς ἐπιτηδεύομεν* (= καλλιεργούμε), *ὅπως ἂν* μετὰ πλείστων ἀγαθῶν τὸν βίον *διάγωμεν*.

γ. *Οὖς ἂν ἐλοισθε* (= εκλέξετε) ἄρχοντας, τούτοις πεισόμεθα (= θα υπακούσουμε).

δ. *Κῦρος νομίζεται, εἰ μὴ ἀπέθανεν, ἄριστος ἂν γενέσθαι* ἄρχων.

ε. *Ἄν πέμψητέ με, οἶμαι ἂν ἐλθεῖν* καὶ τριήρεις ἔχων καὶ πλοῖα.

στ. *Οὖς ἂν γνῶσι* ἀδικούντας, τιμωροῦνται.

3. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε το είδος και τη συντακτική θέση των δευτερευουσών ονοματικών προτάσεων:

α. *Φημί ὅτι και πρὸ ἐμοῦ τοῦτο τὸ φρόνημα εἶχεν ἡ πόλις.*

β. *Ξενοφῶν ἔδεισε* (= φοβήθηκε) *μὴ κακὰ γένοιτο τῇ πόλει.*

γ. *Πρωταγόρας ἐρωτᾷ* *εἰ οὐκ αἰσχύνομαι τὰ ἀγαθὰ κακὰ ἀποκαλῶν.*

δ. *Ὅν οἱ θεοὶ φιλοῦσιν* ἀποθνήσκει νέος.

4. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίσετε τις προτάσεις και να αναγνωρίσετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονοματικές ειδικές προτάσεις:

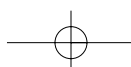
α. *Καὶ ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι ταῦτα, ὅτι οὐκ ὀρθῶς αἱ σπονδαὶ γένοιτο.*

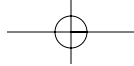
β. *Λέγουσιν οἱ σοφισταὶ ὥς οὐδὲν δέονται χρημάτων.*

γ. *Σεύθης λέγει ὅτι οὐδενὶ ἂν ἀπιστήσαι Ἀθηναίων.*

δ. *Παρὰ πάντων ὁμολογεῖται ὥς τὰ βέλτιστα εἰπὼν ἄδικα πάσχει.*

ε. *Γιγνώσκεις ὅτι σὺ εἶ ὁ μωρός;*

5. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίζετε τις προτάσεις και να αναγνωρίζετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονομαστικές ενδοιαστικές προτάσεις:

- α. Κλέαρχος οὐκ ἤθελεν ἀποσπᾶσαι ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ τὸ δεξιὸν κέρασ (= το δεξιό τμήμα του πεζικού), φοβούμενος μὴ κυκλωθῆι ἐκατέρωθεν (= και από τις δύο πλευρές).
- β. Οὐκοῦν νῦν και τοῦτο κίνδυνος, μὴ λάβωσι προστάτας αὐτῶν τινας τούτων.
- γ. Ὅρα (= πρόσεξε) μὴ περὶ τοῖς φιλτάτοις κινδυνεύης.
- δ. Οὐ τοῦτο ἐφοβείτο, μὴ τινες πορεύσονται ἐπὶ τὴν ἐκείνου δύναμιν.
- ε. Ἐγὼ οὐκ ἀπέπεμπον τούτους φοβούμενος μὴ τι γένοιτο διὰ τὴν σὴν ὀργήν.

6. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίζετε τις προτάσεις και να αναγνωρίζετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονομαστικές πλάγιες ερωτηματικές προτάσεις:

- α. Ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδα εἰ τοῦτο ἀληθές ἐστιν ἢ μὴ.
- β. Οὐ δὴλόν ἐστι τῷ στρατηγῷ εἰ συμφέροι στρατηγεῖν.
- γ. Ἡρώτα αὐτὸν πόσον χρυσίον ἔχει.
- δ. Ἡδέως (= ευχαρίστως) ἂν πυθοίμην (= θα μάθαινα) τίνα ἂν ποτε γνώμην περὶ ἐμοῦ εἴχετε.
- ε. Καὶ βασιλεὺς και αὐτός τε θηρᾶ (= κυνηγᾷ) και τῶν ἄλλων ἐπιμελεῖται, ὅπως ἂν θηρῶσιν.

7. Στις παρακάτω περιόδους να χωρίζετε τις προτάσεις και να αναγνωρίζετε από συντακτική άποψη τις δευτερεύουσες ονομαστικές αναφορικές προτάσεις:

- α. Ὁ μέλλεις ποιεῖν μὴ λέγε.
- β. Οὓς ἂν βούλη ποιήσασθαι φίλους, ἀγαθόν τι λέγε περὶ αὐτῶν.
- γ. Ἦν τις ἐν τῇ στρατείᾳ Ξενοφῶν Ἀθηναῖος, ὃς οὔτε στρατηγὸς οὔτε λοχαγὸς οὔτε στρατιώτης ὦν συνηκολούθει.
- δ. Ἄνηρ δίκαιός ἐστιν οὐχ ὁ μὴ ἀδικῶν, ἀλλ' ὅστις ἀδικεῖν δυνάμενος μὴ βούλεται.
- ε. Ὅστις ἐθέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν.

Μπορείτε κατά τη διδασκαλία του μαθήματος να χρησιμοποιείτε και τα βιβλία μου της Γραμματικής και του Συντακτικού των Αρχαίων Ελληνικών. Έτσι, θα έχετε άμεση πρόσβαση σ' όλη τη θεωρία του μαθήματος ή να υπενθυμίσετε στους μαθητές σας κάθε γραμματικό ή συντακτικό φαινόμενο.

Καλὸς ὁ νόμος, ἐάν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται.

Ἀπόστολος Παῦλος, Πρὸς Τιμόθεον, Α' 1.8

